

VI. ODPOVĚDI NA NĚKTERÉ OTÁZKY Z PROJEKTU „ROZHOVORY S ČS. GENERÁLY Z OBDOBÍ STUDENÉ VÁLKY“

Před několika málo léty (asi kolem roku 2000) byl výzkumným centrem *Paralelní historie NATO a Varšavské smlouvy*, které zastřešuje vědecké ústavy specializované na moderní dějiny ze zemí západní, střední a východní Evropy a ze Spojených států, zorganizován mezinárodní projekt rozhovorů s bývalými veliteli z období studené války. Centrum sídlí v Curychu a jeho koordinátorem je československý emigrant, profesor na několika amerických univerzitách, Vojtěch Mastný.

Zájem o získání a zaznamenání ústních svědectví bývalých velitelů vychází prý z poznání, že historické prameny uložené v archivech neposkytují, i přes jejich rozsáhlé odtajňování, úplný pohled do zkoumané problematiky.

Nemám důvody se domnívat, že tímto výzkumem se mohou radikálně zkreslit historická fakta tohoto nelehkého období, které však neskončilo na štěstí pro lidstvo katastrofou, i když k ní občas bylo dosti blízko. Nelze však také vyloučit, že mnozí generálové sdělili své názory a dojmy dosti nepřesně, protože se k nim dopracovávali různým způsobem. Za nejcennější lze považovat to, co opravdu sami prováděli nebo se alespoň na realizaci něčeho podíleli, v krajním případě byli účastníky významných akcí. Méně věrohodné jsou poznatky získané od jiných, starších kolegů a nejhorší by bylo, aby vše, co je líčeno, bylo vědomě zkreslováno proto, aby si dotyčný získal příznivější pohled okolí na své počínání. Obtížné je představit si desítky či stovky názorů, které se mohou i zcela zásadně od sebe lišit v pohledu na jednu

a tutéž věc. K čemu to poslouží historikům, když autoři ponechají vše bez jakéhokoliv komentáře, to nevím. Přinejmenším jde také o to, aby věrohodnost výpovědi generálů z Východu i ze Západu byla jaksi konfrontována, porovnána, aniž by se měnil obsah i forma výpovědí. Ale na zásadní rozpornosti by mělo být poukázáno. A závěr, ten nechť si už udělá každý ze čtenářů sám.

Nevím, jaké dojmy z takto organizovaného výzkumu mají generálové z NATO, ale my z Varšavské smlouvy se můžeme cítit podobně, jako při některých výsleších po roce 1989, ať již komisemi prezidentskými, parlamentními či policejními (třeba o Lidových milicích).

Na mnohé dotazy, které mi výzkumným centrem byly položeny, jsem průběžně odpověděl v této své knížce, ale o mnohém jsem se zmiňoval i v těch předcházejících. Pravdivě prohlašuji, že mě nikdo z organizátorů nenutil k vyjádření svých názorů na otázky, které mi byly položeny. Odpovídat bych tedy nemusel, ale musím se zeptat sám sebe: proč bych se měl odpovědím vyhýbat? Pro svoji socialistickou republiku jsme nedělali v době studené války nic jiného, než generálové na druhé straně bariády (chcete-li, tak „železné opony“) pro svoji zem.

Pokud se moje odpovědi budou někomu zdát příliš chaotické nebo strohé, tak nechť se na mě nezlobí. Odpovídám tak, jak autoři své otázky uspořádali:

Na otázku, jaký byl československý operační plán pro případ války, lze odpovědět jednoduše. Byl takový, aby vedl na základě co nejpodrobnějších znalostí o pravděpodobném nepříteli k jeho porážce, kdyby válku zahájil. Samozřejmě, že byl na základě měnící se situace u protivníka i vlastních vojsk i vojsk spojenců upřesňován. Změnil se zásadně i v druhé polovině osmdesátých let, kdy v důsledku zmírňování mezinárodního napětí v duchu helsinské konference se stalo hlavním vedení především obranné operace.

Československý válečný plán z roku 1964 nemohu komentovat, protože jako kapitán a student Vojenské akademie v Brně jsem neměl pochopitelně právo ani možnost se s ním seznámit. Při mém působení ve vyšších funkcích v ČSLA již tento plán nemohl existovat. A pokud by byl archivován, nezajímal mě. Počet jaderných zbraní, který je uváděn, musel být závislý na rozhodnutí toho ze spojenců, kdo je vlastnil. Ve Varšavské

smlouvě tedy SSSR. Dalším faktorem, který by jejich množství v té době ovlivňoval, byl asi zámysl a možnosti USA při jejich použití proti nám. Tempo útočné operace bylo kalkulováno pochopitelně z možností, které byly zvažovány pro určitý způsob vedení operací v té době. Blížím se více k názoru, že uváděná tempa útoku byla nadhodnocená.

Plán na vypouštění přehrad vltavské kaskády z roku 1961 jsem také neznal, ale i s odstupem doby jej považuji za reálný a nezbytný. Každý svazek i útvar, který měl na svém teritoriu vodní přehradu, musel mít i měl spočítané s tehdy dostupnou přesností způsob šíření záplavové vlny při zničení hráze i dopředu graficky vyhodnocenou záplavovou oblast, která by mohla komplikovat i vedení bojové činnosti. Proto připravené vypouštění přehrad mělo svůj smysl. Nespojovat bych však tuto činnost nějak úzce s alternativou výroby těžkých mostových souprav. Armáda měla velmi mobilní mostové soupravy, ať již SMS (Střední mostová souprava) nebo zdokonalená PMS (Pontonová mostová souprava). Měly význam nejen v obranné, ale i v útočné operaci.

Představa velení ČSLA o operacích NATO v případě vypuknutí války byla dostatečně věrohodná a popsal jsem ji stručně tak, aby byla pochopitelná i pro laiky. Obecně řečeno, pro útočnou variantu bylo potřebné vytvořit nejméně trojnásobnou převahu. To však vyžadovalo mít na vybraných směrech převahu v silách a prostředcích pěti až šestinásobnou. V případě vedení operace s použitím jaderných zbraní takové poměry sil mohly být vytvořeny překvapivě rychle i výrazným oslabením sil nepřítele na takto zvolených směrech. Je téměř „mírumilovné“ domnívat se, že NATO nebylo schopné si takový poměr vytvořit.

Zúčastnil jsem se hlavně v sedmdesátých a osmdesátých letech značného množství cvičení, z nichž bych vzpomenu zvláště periodicky prováděná spojenecká cvičení s vojsky na našem území, jakými byla „DRUŽBA“, na území Německé demokratické republiky „BRATRSTVÍ VE ZBRANI“, mezi největší lze počítat operačnětaktické cvičení „ŠTÍT“ (poslední u nás v roce 1984 za účasti štábů i vojsk Varšavské smlouvy, rozsahem z východního Slovenska – z VVP Oremov Laz – až do západních Čech na VVP Hradiště, za účasti více než 30 000 vojáků), a nelze nevzpomenout i první cvičení v Evropě za účasti pozorovatelů NATO v roce 1986 a podobné cvičení „ŠUMAVA“ v červnu 1988. Zúčastnil jsem se i cvičení „VLTAVA“ již v roce

1966, mnoha cvičení „TARAN“ a mnohá už jsem i zapomněl. Jejich námět byl dosti obvyklý, ale zároveň potřebný pro velitele a štáby operačních stupňů velení. Většina cvičení začínala vedením obranných operací, s postupným přechodem do operace útočné. Pro taktické stupně velení a vojska to nebylo podstatné. Jestliže kupříkladu druhosledový pluk měl v rámci obrany divize provést protizteč, potom osádka tanku zpravidla věděla, že bude útočit, na kterém směru a jak silného nepřítele musí zdolat.

K osobě generála Šejny mám informace pouze zprostředkované od jeho vrstevníků z padesátých a šedesátých let. Sám jsem ho viděl jenom jedenkrát v životě při únorových oslavách roku 1968 v Karlových Varech. Jeho projev jsem si tehdy dovolil komentovat pro své spolupracovníky, kteří byli mimo K. Vary na cvičení, že jsem byl překvapen. On při něm totiž tak zmateně hovořil a koktal, že jsem se styděl. Ale to není vůbec podstatné. Asi se již bál svého zatčení za vše, čeho se dopustil. Zanedlouho potom totiž utekl na Západ.

Vážil jsem si mnohých politických pracovníků a nemíním je všechny zostouzet kvůli Šejnovi. Pravda je bohužel trochu ostudná. Dozvěděl jsem se totiž, že byl kočím z Horšovského Týna, bez potřebného vzdělání pro službu v armádě. Nebyl v padesátých letech asi výjimkou, ale rostl v politických funkcích, aniž by si vzdělání výrazně doplňoval. Když byl v roce 1953 zbaven funkce ministra národní obrany generál Čepička, nastoupil po něm účastník druhé světové války z 1. čs. armádního sboru v SSSR generál B. Lomský. Zásadou bylo, že ministr obrany se stal členem ÚV KSČ, k čemuž musel splňovat podmínku členství ve straně asi 6 let (přesně nevím). A k tomu něco generálovi Lomskému chybělo. Stal se jím, ale do jeho kabinetu byl ustanoven i Šejna, aby snad ministrovi radil v politických otázkách. Tam se jeho služební postup ještě urychlil, až se stal vlastně hlavním stranickým tajemníkem na MNO a generálem. V době svého útoku byl označován veřejně ve sdělovacích prostředcích jako „semínkový“ generál. Podrobnosti neznám, ale prý provozoval kšefty s prodejem jetelového semene. „Úspěchy“ zaznamenal i nezákonným prodejem aut. Zpronevěřil prý asi 4 miliony korun, které mu zapůjčili z fondů svého resortu generálové Rytíř, Prchlík a Janko, aniž by tušili, že tyto služební peníze použije k soukromým účelům.

Musel tedy utéci, aby se vyhnul potrestání. Byl samozřejmě uvítán se všemi poctami zpravodajskými orgány USA, které ho musely patřičným způsobem „vytěžit“. Zcela zodpovědně mohu tvrdit, že viděl-li vůbec někdy operační plán ČSLA, nebyl schopen při svém vojenském vzdělání o něm nic podstatného vyprávět. Spíše bych věřil tomu, že ho seznámily s určitou verzí právě cizí zpravodajské orgány a vydávaly je za informace od Šejny. Slyšel jsem totiž, že ani jednou nebyl na operačním sále, kde se plány zpracovávaly a ukládaly. Pro svoji politickou práci takové znalosti nepotřeboval a stačily mu informace z Rudého práva.

Jestli Šejna ve svých v angličtině vydaných pamětech popisuje takzvaný „plán POLÁRKA“, který měl zahrnovat provokační úder z území Rakouska proti Jugoslávii a vyústil by v sovětskou pomoc Jugoslávii a navíc by došlo k napadení Rakouska československou a maďarskou armádou, pak nenalézám jiné vysvětlení, než předchozí charakteristiku jeho schopností a vědomostí. Já sám jsem nikdy o zmíněném plánu ani neslyšel a bylo by i obtížné hledat cíle, které by se jím sledovaly. Pro zpravodajské služby USA však nemohlo být obtížné využít takové „pozoruhodnosti významného generála“ pro své politické cíle.

Nevím, kde byly zjištěny informace o tom, že v šedesátých letech byly zdůrazňovány především slabiny NATO, na konci sedmdesátých a v osmdesátých letech naopak jeho silné stránky. Zeptá-li se někdo později, byly-li důvodem spíše politické než vojenské příčiny, pak podstata odpovědi je jednoduchá. Těžko je totiž při formulaci hodnocení pravděpodobného protivníka ve vojenských otázkách oddělovat tyto dvě stránky. Válka je přece pro značnou část lidí správně chápána jako pokračování politiky jinými, násilnými prostředky. Přesto někdy může podle potřeby výrazněji zaznívat více jedna z nich. Ale to ještě vůbec neznamená, že pravděpodobný protivník se musel vždy dozvědět absolutní pravdu. Pokud někdo takhle v šedesátých letech NATO hodnotil, to nevím. V sedmdesátých a osmdesátých letech jsem oficiálně taková stanoviska neslyšel ani nečetl. Jedině ten, kdo dokáže objektivně zhodnotit silné a slabé stránky nepřítel, přijmout opatření k podstatnému snížení až k likvidaci jeho předností a plnému využití jeho slabin, může očekávat úspěch. Já jsem se ve svých funkcích nikdy nedopouštěl podceňování vojenské síly NATO.

Tazatelé by se rádi dozvěděli, proč při zdůrazňování rostoucí síly NATO se při našich cvičeních prý vytvářely pouze schematické přípravy na obranu proti jeho případnému útoku.

Nevzpomínám si, že by tomu tak skutečně bylo. Naopak nepamatuji ani jedno ze cvičení za posledních dvacet let své aktivní služby v ČSLA, které by neřešilo otázky obranné operace. A to i při spojeneckých velitelskoštábních cvičeních, kde se nejvýrazněji projevovaly skutečné zámysly, zatímco u taktických cvičeních vojsk je to zanedbatelné. Kdo připravě vojsk a štábů rozumí, ten jistě pochopí, jak to myslím, a měl by se mnou souhlasit.

Technologický a organizační pokrok NATO od poloviny sedmdesátých let i jeho zdokonalování zbraní hromadného ničení jsem průběžně studoval, sledoval i na svém stupni promýšlel, čím a jak jej eliminovat. Vzpomínaný pokrok skutečně existoval, i když byl pro nás poněkud stírán zcela patrným zmírňováním mezinárodního napětí v existující studené válce. Navíc to byla doba, kdy jsem zakončil studium na Vojenské akademii generálního štábu ozbrojených sil SSSR, kde velitelsko-pedagogický sbor o této problematice přednášel naprosto objektivně, v seminářích jsme i my měli stejné možnosti otevřeně se vyjadřovat, což v našich vojenských školách se mnohdy dělat nedalo. Souhlasím-li s tím, že NATO dosahovalo v té době technologického pokroku, hodnotím tak především podle existujících ekonomických možností ČSLA, kdy k nějaké závratné modernizaci naší výzbroje a techniky nebyl dostatek prostředků. Veškerou tíhu vyrovnávat se s takovým pokrokem nebo být v mnoha případech i v předstihu, nesl ve Varšavské smlouvě pouze Sovětský svaz.

O objektivnosti hodnocení pravděpodobného protivníka mohu uvést i jeden, pro někoho možná zanedbatelný příklad. Začátkem osmdesátých let jsme obdrželi ze Spojeného velení VS k našemu využívání při všech cvičeních pomůcky pro výpočet poměru sil. Zatímco dříve jedna divize naše proti jedné divizi NATO byla vždy vyjadřována poměrem 1:1, došlo k zásadní a pravdivé změně. Každá z hlavních zbraní našich i u protivníka dostala na základě své kvality patřičný koeficient, který byl ještě umocněn dalšími kritérii. V rámci divize se těmito koeficienty vynásobily počty všech druhů zbraní a techniky a dospělo se k pravdivému hodnocení její skutečné síly. Potom již ne stereotypní 1:1, ale například naše motostřelecká divize proti mechanizované divizi USA 1:2, nebo tanková divize proti tankové divizi SRN 1:1,5

atd. Myslím, že i tento přístup svědčí o plném docenování existující reality.

Jaderný útok ze strany NATO byl velením ČSLA skutečně považován za pravděpodobný. Podle paktem měněné strategické koncepce v různých obdobích studené války byl v sedmdesátých a osmdesátých letech za nejpravděpodobnější považován přechod na jejich použití v době, kdy by se ocitly v situaci neodvratné porážky. A dovolím si tvrdit, že by nebylo důležité, kdo vůbec válku zahájil, stejně jako přechod na jaderné zbraně. Vítěz by vždy dovedl zveřejnit dostatečné množství důkazů, že to byl právě ten druhý. Sovětský koncept RJAN (československý INN – index nukleárního napadení) jsem při výkonu funkce velitele divize či náčelníka štábu armády nemohl znát.

Diskusi o nalezení československého válečného plánu z roku 1964 v našem Vojenském historickém ústavu (VHÚ) v devadesátých letech nepovažuji za tak důležitou, abych se nějak obsáhle vyjadřoval. Pod náčelníka generálního štábu spadala i povinnost za archivování dokumentace, nikoliv však ve VHÚ dokumentů „Přísně tajných-zvláštní důležitosti“. Souhlasil bych spíše se stanoviskem generála NDR Hanse Wenera Deima, že se nemůže jednat o platný dokument, protože péče o takové byla vždy záležitostí vícečlenných komisí a jen těžko by mohlo dojít k archivaci na nesprávném místě. Nepřesnost v názvu tohoto dokumentu v ruském originále rukopisu nepovažuji za rozhodující, i když je opravdu neobvyklá a v souvislosti s jinými skutečnostmi by mohlo jeho nalezení svědčit i o podvrhu.

Jaderné zbraně na území ČSSR se nacházely ve třech skladech od roku 1969. Tedy v době, kdy s předstihem více než deseti let měly USA na území SRN nesrovnatelně větší množství takových skladů. Jak jsem už uvedl, ČSLA nikdy jaderné zbraně nevlastnila, ani je nikterak neobhospodařovala. Jako náčelník generálního štábu jsem měl možnost požádat sovětské velení o jejich prohlídku, ale v rámci plnění všech funkčních povinností jsem se k tomu za dva roky výkonu funkce nedostal. To však neznamená, že jsem tuto záležitost podceňoval. Měl jsem zodpovědné spolupracovníky, kteří tuto kontrolu provedli, aniž by se seznamovali s tím, o jaké jaderné zbraně se jedná. To bychom se v potřebné době dozvěděli. Znovu opakuji, že mezi USA a SSSR

nepochybně existovala dohoda, že nevydají jaderné zbraně svým spojencům, pokud by nedošla situace pro ně do krajnosti.

O jednání ministra národní obrany Lomského s maršálem SSSR Grečkem v roce 1965 mi není a ani nemohlo být nic známo, protože jsem v tu dobu byl kapitán a posluchač Vojenské akademie v Brně.

Přezbrojení raketového vojska ČSLA v osmdesátých letech probíhalo podle přijatého zámyslu. Taktické rakety TOČKA (SS-21) i operačně taktické OKA (SS-23) byly příslušníky raketového vojska pro svoje kvality přijímány s nadšením a vše potvrzovaly i výsledky prováděných ostrých střelb v našich VVP s Točkami i na polygonu v SSSR s Okami. My, vševojskoví velitelé, jsme pouze litovali, že touto novou technikou jsme stačili přezbrojit pouze dvě vševojskové divize a jeden z oddílů frontové raketové brigády. Další údaje pro tazatele by mohly poskytnout zpravodajské orgány NATO, které bedlivě proces přezbrojování hlídaly, zvláště pak francouzské, jimž tento úkol byl přidělen.

Úvahy o významu redislokace 41. samostatného dopravního dělostřeleckého oddílu ze Slovenska do Dašic, který měl prý dopravu jaderných náloží zabezpečovat, jsou bezvýznamné. Snad lze pochopit, že to, co existovalo a v určitém období postačovalo, se zcela pochopitelně modernizovalo. Jaderné zbraně v případě jejich vydání jsme dovedli převést mobilnějším způsobem, nebo by nám je dodali Sověti až k nosičům. Modernizovalo se v NATO, museli jsme se snažit i my!

Modernizace protiletadlového raketového vojska u PVOS (Protivzdušná obrana státu) byla chápána oprávněně jako jedna z nejdůležitějších, dokonce přesahující význam zmíněného přezbrojení pozemního vojska taktickými a operačně taktickými raketami. V případě válečného konfliktu by totiž přinášela výrazný prospěch obyvatelstvu ČSSR, protože by účinněji chránila naše území před leteckými údery protivníka. K tomu přispělo nemalou měrou i zavedení PLRK (protiletadlových raketových komplexů) S-200 VEGA (SA-5). Bránily střední Čechy, ale byly schopné ničit letectvo nepřítele až na vzdálenost 200 km, což znamenalo již od naší státní hranice se SRN. Přezbrojování PLRK S-300 bylo v závěru osmdesátých let pouze zahájeno jedním oddílem u 1. divize PVOS k ochraně Prahy. Ještě dodnes

Američané hluboce smekají před jeho kvalitami, protože další jeho modernizace výrazně převyšuje kvality vychvalovaných PLRK USA PATRIOT.

Jednání ve Vídni o snížení konvenčních ozbrojených sil NATO i VS v druhé polovině osmdesátých let vedlo i k nezbytným organizačním i dislokačním změnám v armádě. Proto jsem přistoupil i na návrh náčelníka raketových vojsk a dělostřelectva a soustředili jsme taktické rakety od vševojskových divizí na nadřazený pro ně stupeň – na vševojskové armády, k jejich těžkým raketovým brigádám, které disponovaly operačně taktickými raketami. Tím jsme zjednodušili řízení raketového vojska a hlavně zefektivnili jeho výcvik i údržbu techniky. V případě potřeby bylo záležitostí řádově hodin, aby byly odeslány kompletně znovu k divizím.

Práce na československé vojenské doktríně jsme zahájili asi v roce 1987. Impuls přišel z velení Spojených ozbrojených sil VS. Samozřejmě, že svým obsahem odpovídala tehdejšímu politickému uspořádání bilaterálního světa a z toho vyplývajícího našeho členství ve Varšavské smlouvě. K tomu se konalo i několik porad náčelníků generálních štábů v Moskvě, ale hlavní záležitostí bylo i nadále snížení stavu konvenčních ozbrojených sil. Proto se i zpracování vojenských doktrín oficiálně neskončilo do listopadových událostí 1989. Potom se práce na naší doktríně zrychlila a zahrnovala i některé změny politické situace ve východní Evropě. To však nevedlo vůbec k nějaké spolupráci s nově nastupující politickou mocí u nás, spíše k cíleným útokům ze strany vojenské komise Občanského fóra, kde si vysloužil post pozdějšího náčelníka generálního štábu a hodnost armádního generála plukovník Pezl. Do Vídně potom odjel na konzultaci s nově upravenou doktrínou v roce 1990 ještě náčelník generálního štábu genpor. Anton Slimák.

Pokud je mi známo od tehdejších pamětníků, sloužících na generálním štábu, kolem roku 1968 řídil rozsáhlou diskusi k doktríně náčelník generálního štábu generál Rytíř a zpracovateli byli gen. Vitanovský, gen. Voštera, plk. Štěpánek a další. Asi pětistránkový dokument byl poslán náčelníku generálního štábu ozbrojených sil SSSR maršálu Zacharovovi k posouzení. K jeho realizaci nedošlo, protože byl odmítnut jako vyloženě prozápadní. Asi v roce 1991 dali takto zpracovanou doktrínu ministru obrany L. Dobrovskému i prezidentu Havlovi právě pánové Vitanovský a Pezl.

Činnost našich radiových a radiotechnických prostředků na státní hranici jsem již popsal. Byly výborné a zabezpečovaly značné množství nezbytných informací. Jejich obsluhu zabezpečovali vojáci z povolání, u radiového průzkumu navíc absolventi vojenských kateder vysokých škol, kteří ovládali cizí jazyky a byli povoláni k výkonu jednorocní základní vojenské služby.

K dispozici jsem měl ve svých funkcích velké množství zpravodajských informací o ozbrojených silách protivníka. Bylo by však nesprávné říkat, že jich bylo dost. Ve zpravodajské činnosti při sebelepší informovanosti se nelze uspokojovat tím, že snad již vím všechno a nic dalšího vědět nepotřebuji. Zpravodajské informace se samozřejmě vyměňovaly nejen se Sovětskou armádou, ale i mezi dalšími spojenci, snad s výjimkou Rumunska. Informace o výzbroji nebylo obtížné získat i oficiální cestou ze sdělovacích prostředků a časopisů v členských zemích NATO, kde nebyly utajovány. A to, co chtěli utajit, jsme se v případě našeho zájmu dozvěděli jinak.

Zpravodajskou činnost protivníka jsme v žádném případě nepodceňovali a měli jsme o ní vysoké mínění. To vedlo i k intenzivní kontrarozvědné činnosti. Nemíním podceňovat činnost naší vojenské kontrarozvědky, své úkoly plnila, ale některé důležité úkoly si zabezpečovala zpravodajská služba sama.

Bezesperu docházelo i k úniku některých informací, hlavně v případech vyložené vlastizrady příslušníků naší zpravodajské služby. Je to tak podle jednání, které každý normální stát odsoudí, i když se změní politický režim. Pouze u nás znám dva případy, kdy po listopadu 1989 byly zrušeny rozsudky nad takovými lidmi, protože prý si zaslouží vděk a úctu za svůj boj proti komunismu. V mé služební působnosti k takovým případům nedošlo. Věděl jsem však, že takového jednání se dopustil asi v šedesátých letech náš vojenský a letecký přidělenec ve Washingtonu. Prozradil Američanům síť naší rozvědky v USA, ale i některé rozvědky v Africe. Že při tom přišlo o život i mnoho poctivých lidí, to mu vůbec nevadilo. Proč to udělal, to nevím a ani mě to již nezajímá. Druhý byl vojenským a leteckým přidělenecem v Paříži, kam nastoupil přednostně hned po srpnu 1968. O něm vím, že se nechal koupit francouzskou rozvědkou přes ženskou a peníze. Přitom byl tak naivní a sebevědomý, že když byl vyzván, aby se dostavil do republiky, tak přijel. Byl zatčen a spravedlivě odsouzen. Dnes je z něho „hrdina“ k pohledání.

O předávání většího množství nejutajovanějších dokumentů o ČSLA jugoslávskému vojenskému a leteckému přidělení v Praze mi není nic známo.

Žádný pokyn k umrtvení agenturní činnosti vojenské rozvědky proti Západu jsem v roce 1990 nevydal. Kdyby to byla pravda, tak bych to mohl později i dnes využívat ve svůj prospěch, abych dokazoval, jak jsem vítal změnu režimu. A to by byla ode mně pouhá lež, za jakou považuji takové tvrzení mého náčelníka zpravodajské správy. Není vhodné, abych líčil nyní jeho charakterové vlastnosti. Já se za své politické názory nestydím, ani se nebojím. Udělal jsem pouze chybu, když jsem věřil v jeho čestné jednání a doufal, že se oprostí od toho, co mi na něm vadilo, když sloužil ještě u Západního vojenského okruhu. Zmýlil jsem se zřejmě i v jeho odborné způsobilosti. Pokud ho ještě dnes překvapuje, že mě zajímala i měnící se politická situace u našich tehdejších spojenců, pak mi nezbyvá, než se podívat, jak jsem ho mohl ustanovit do funkce náčelníka zpravodajské správy. K „překlopení“ prostředků radiotechnického průzkumu jsem žádný příkaz nevydal, ani bych s ním nesouhlasil. O takovém opatření bych se zcela jistě dozvěděl a musel bych se ptát, co by nás mohlo zajímat z výsledků takového průzkumu. Vysvětluji si jeho počínání pouze tím, že mnohé z toho, co mi přisuzuje, řešil s mým nástupcem panem Dobrovským.

Nepamatuji si přesně, dokdy byly oficiálně udržovány vztahy s hlavní zpravodajskou správou OS SSSR. Muselo to být dosti dlouho v roce 1990, protože jsme stále byli členy Varšavské smlouvy, která ukončila svoji existenci v roce 1991.

Zámysl reorganizace útvarů ČSLA pro umístění Střední skupiny sovětských vojsk v ČSSR jsem v roce 1968 neznal. Pozdějšími funkcemi jsem však poznal, že rozmístění SSkSV vytvářelo potřebnou hloubku operační sestavy Československého frontu a ta byla pro případné vedení války nezbytná. To vyvolalo nutnost přemístit naše útvary převážně ze středních Čech (Milovice) a severní Moravy (Olomouc) až na Slovensko. Přítomnost SSkSV tak ovlivnila pozitivně i zpracování operačních plánů ČSLA. Není mi známo, že by se přítomnost sovětských vojsk projevila v našem obranném rozpočtu. Tím však nevylučuji, že vláda ČSSR hradila část prostředků z dislokace na našem území Sovětskému svazu. Výraznější snížení počtu vojáků ČSLA nebylo provedeno zřejmě proto, že nedošlo k dohodě mezi vládami

obou zemí o snížení našeho dříve dohovořeného kontingentu vojsk.

Mé názory na odsun sovětských vojsk z našeho území byly velmi jednoduché. Vždyť k tomu se s potřebnou iniciativou přihlásil za Sovětský svaz jeho nejvyšší představitel – generální tajemník KSSS M.S. Gorbačov. My jsme jako vojáci pouze pomáhali realizaci tohoto vládního dohovoru. Za naše MNO jsem plněním úkolu pověřil jako ministr národní obrany svého prvního náměstka gen. Ducháčka. Sám jsem byl s prezidentem Havlem na prvním jednání u Gorbačova v únoru 1990. Prezident odlétal s přesvědčením, že se mu podaří usmlouvat rychlejší odsun a nevěřil mým názorům, že se to těžko povede prosadit kvůli technickým důvodům (jakými bylo vyskladnění materiálu ve statisících tun, likvidace nepotřebných zásob, vyklizení budov, odsun rodin vojáků z povolání a také uvedení opuštěných prostorů do přijatelného stavu včetně dodržení ekologických požadavků atd.). Teprve po argumentech Gorbačova Havel na urychlení odsunu netrval a respektoval plně dříve dojednaný termín.

Není příliš lehké charakterizovat některé lidi, zvláště generály a maršály, pouze na základě služebního styku.

S maršálem Sovětského svazu Nikolajem Vasiljevičem Ogarkovem jsem se setkal až v roce 1987, kdy zastával funkci velitele vojsk Varšavské smlouvy na Západním směru. Já jsem v tu dobu velel ZVO. Zaujal mě svým neformálním přístupem k řešení vojenské problematiky. Nevyžadoval různé doklady situace při cvičeních, kde formální stránka se mnohdy jevila důležitější než obsah. Dostavil se na polní velitelské stanoviště, vyzval mě, abych se posadil vedle něho a rozložil vypracovaný plán operace. Pár minut si jej prohlížel a potom se ptal na nejdůležitější věci z mého rozhodnutí. Nedělal z podřízeného nikdy hloupého a ve variantách se zpravidla dále tázal na jiné názory než ten můj. Když jsme skončili, odsouhlasil moje rozhodnutí jako jedno z možných řešení. Nenásilnou formou mě vlastně přivedl k dalšímu přemýšlení, zda opravdu jsem se správně rozhodl, a musel jsem si přiznat, že bych vše někdy i přepracoval.

Byl samozřejmě účastníkem druhé světové války, poněvcole ve funkcích ženíjního náčelníka na různých stupních velení. Po válce zastával významné funkce v ozbrojených silách až po

funkci náčelníka generálního štábu (1977). Měl veškeré vzdělání nezbytné k výkonu zastávaných funkcí. Určité problémy mu působil jeho původ, který sahal do hraběcího rodu, což některým politikům vadilo. O jeho vyzvednutí do vyšších funkcí se postaral především D.F. Ustinov, (od r. 1941, ve svých 33 letech lidový komisař pro výzbroj, od r. 1976 ministr obrany SSSR). Maršál Ogarkov byl odvolán z funkce náčelníka generálního štábu po sestřelení jihokorejského dopravního letounu, který narušil vzdušný prostor SSSR. Od sovětských generálů jsem se v tu dobu dozvěděl, že hlavním důvodem pro odvolání však bylo jim přednesené negativní stanovisko velení Sovětské armády k ozbrojenému vstupu do Afghánistánu.

Maršál SSSR S. F. Achromějev byl náčelníkem generálního štábu sovětských ozbrojených sil v době, kdy jsem byl náčelníkem generálního štábu ČSLA. Zúčastňoval jsem se porad náčelníků generálních štábů států Varšavské smlouvy, které zpravidla řídil. Připouštěl diskusi ke svým návrhům, někdy měl však tendenci nedoceňovat plně podíl a zásluhu ostatních členských států VS na společných projektech. O jeho serióznosti svědčí na druhé straně však to, že jednou nabízel ČSLA k prodeji určitý moderní zbrojní materiál a nechal se po moji argumentaci přesvědčit, že jsme ho dostali nakonec zdarma. Když se stal poradcem Gorbačova, neměl jsem již možnost správnost jeho počínání posuzovat. Proto nedovedu ani pochopit závěr jeho života, kdy bylo oficiálně zveřejněno, že spáchal sebevraždu. Od některých generálů jsem se však dozvěděl, že jeho tělo bylo po smrti vláčeno po ulicích místa jeho skonu a že se jednalo o vraždu, a nikoliv sebevraždu. Vysvětlení k takovému počínání jsem se však nedozvěděl.

Maršála Sovětského svazu Jazova jsem poznal v roce 1979, kdy jako generálporučík přišel velet Střední skupině sovětských vojsk u nás. Proběhlo periodické cvičení jedné sovětské a jedné naší divize ve VVP Hradiště. V řízení cvičení se každoročně střídali velitel ZVO ČSLA a velitel SSKSV. Byl jsem plukovníkem a velet jsem divizi, která se cvičení zúčastnila. Překvapilo mě, že gen. Jazov v závěrečném hodnocení cvičení jednoznačně lépe zhodnotil naši divizi, než svoji. Vytvořily se tím mezi námi dobré služební vztahy, které přetrvávaly až do doby, kdy on byl ministrem obrany SSSR a já ministrem obrany ČSFR.

Armádní generál Mojsejev vykonával funkci náčelníka generálního štábu po maršálu Achromějevovi, kdy já jsem byl

rovněž náčelníkem generálního štábu ČSLA. Věkově jsme si byli nejbližší (byl jsem asi o dva roky starší), což vytvořilo dobré podmínky pro vzájemné pracovní vztahy. Nevzpomínám si, že by v krátké době našeho působení ve zmíněných funkcích vznikly nějaké rozpory. V únoru 1990, kdy jsem byl v delegaci prezidenta Havla do SSSR, jsem jednal i s hlavními funkcionáři MO SSSR. Mojsejev tehdy jen s obtížemi chápal, co se vůbec u nás politicky odehrává. Nedivil jsem se mu, protože je takové změny teprve čekaly.

Maršál SSSR Viktor Georgijevič Kulikov byl v době mého studia náčelníkem generálního štábu. Když jsem po příchodu domů začal velet divizi, stal se v r. 1977 Kulikov 1. zástupcem ministra obrany SSSR a hlavním velitelem Spojených ozbrojených sil VS. Setkával jsem se s ním příležitostně na cvičeních, později jako náčelník generálního štábu ČSLA i při jiných jednáních. Působil rozhodně až sebevědomě, ale vyslechl i moje názory, když je ode mně chtěl slyšet v jeho přítomnosti náš ministr armádní generál Václavík. V rámci diskuse sdělil, že nezakoupí jeden oddíl našich samohybných houfnic DANA (tj. pouhých 18ks), které spíše symbolicky chtěli vlastnit, ale vůbec jsem se mu nedivil (jak by mezi svými desítkami tisíc děl mohli zabezpečit servis těch našich?). Čistě z principu jsem našemu ministrovi v přítomnosti maršála doporučil, když jako důvod Sověti uvádějí nespolehlivé fungování naší houfnice, že připravím návrh, kterou sovětskou, rovněž nespolehlivě fungující techniku, doporučím nenakupovat. Někteří naši armádní funkcionáři, kteří se dozvěděli o mém návrhu, mi předpovídali krátkost setrvání ve funkci. Avšak k mé služební likvidaci nedošlo. Dokonce Kulikov vyslal sovětské konstruktéry na přednostní opravy polního automatického systému velení vojskům, který jsem označil za nespolehlivý.

Armádní generál Anatolij Ivanovič Gribkov byl od r. 1976 náčelníkem štábu Spojených ozbrojených sil států VS. Převážnou dobu vykonával tuto funkci, kdy velitelem byl maršál Kulikov. Byl zkušeným generálem, uvážlivého jednání a často i mírnil některé výroky svého velitele. Dost často přijížděli společně k vojskům ČSLA. Nebyly mezi námi ani rozpory, když jsem zastával vyšší funkce.

Armádní generál Ljušev se stal velitelem SOS VS po maršálu Kulikovovi a jeho náčelníkem štábu po generálu Gribkovovi byl

generál Lobov. Oba zastihla při výkonu jejich funkcí poněkud jiná politická situace, charakterizovaná u nich perestrojkou, celkově pak zmírněním mezinárodního napětí, ale i omezováním prostředků na armádu nejen u nich, ale i v ostatních zemích Varšavské smlouvy. Jednání s nimi bylo v porovnání s předcházející dobou až příliš mírné, postrádalo potřebnou direktivnost, což vedlo i vlády zemí VS k jakési ztrátě zájmů o situaci v jejich armádách, takže i požadavky armád byly omezovány. To však nebyla vina těchto dvou generálů SOS VS, ale všeobecně politického vedení států-účastníků Varšavské smlouvy.

V podobné situaci se nacházel i poslední z velitelů Střední skupiny sovětských vojsk v ČSSR generálplukovník Vorobjov. Slušný, vzdělaný a relativně mladý sovětský generál, který ukončil nanejvýš důstojně i pobyt sovětských vojsk u nás. V souvislosti s jeho osobou si dovoluji položit jednu jedinou otázku pro nejnenávislivější protisovětské Čechy. Odmyslíme-li si vstup (nebo agresi) vojsk Varšavské smlouvy v srpnu 1968 do ČSSR, kdo může uvést alespoň jeden případ za 21 let přítomnosti SSkSV, kdy nějakým způsobem ovlivnila politické události v naší zemi? Nestalo se to ani v listopadu 1989, což bylo dobře. Tak proč taková nenávisť, když pochlebování nynějším spojencům z NATO je nesrovnatelně větší, a o podpoře jejich nezákonných akcí nemluví!

V ČSLA působilo ve štábu SOS VS asi 36 generálů a důstojníků. Ve vojscích to byli představitelé hlavního velitele počínaje až armádami (u každé jeden generál a jeden plukovník), totéž i u dvou vojenských okruhů, dále na MNO (asi 8 generálů), ve dvou vojenských akademiích, u vojsk Protivzdušné obrany státu a 10. letecké armády.

Ve štábu SOS VS v Moskvě bylo asi 38 míst pro naše generály a důstojníky, obsazeno bylo z úsporných důvodů asi 32. Naš nejvyšší představitel v Moskvě byl zástupcem náčelníka štábu SOS VS.

Bojeschopnost a srovnání s armádami ostatních členských států Varšavské smlouvy bylo pro nás příznivé. Můj názor nepovažuji za rozhodující, ale často jsem slyšel i hodnocení právě od představitelů hlavního velitele, ale i od velitelů polygonů v SSSR (raketové a protiletadlové raketové vojsko) i při hodnocení našich letců při bojových střelbách nad Baltem v Polsku.

Sověti vysoce hodnotili schopnost ovládnutí i té nejsložitější techniky našimi vojáky základní služby v porovnání se svými. Já považuji ČSLA v té době za dobře připravenou, minimálně na stejné úrovni jako byla Polská lidová armáda, o trochu lepší než NLA NDR a lépe vyzbrojenou i připravenou než byla maďarská a bulharská armáda.

Informace o cílech strategických operací ozbrojených sil SSSR měli hlavní funkcionáři ČSLA pouze v míře potřebné pro naši činnost v případě zahájení války. Je třeba si uvědomit lidmi neznalými vojenské problematiky, že třeba na vypracování plánu jakékoliv operace měl velitel a štáb frontu vymezen čas 24 hodin. K tomu byli velitelé a štáby všech stupňů připravovány. Nebylo tedy problémem seznámit se v širším rozsahu s některými záměry až v této fázi.

S představiteli našich spojenců z Národní lidové armády NDR, Polské lidové armády a Maďarské lidové armády jsme měli vztahy opravdu velmi dobré. Setkávali jsme se nejméně jedenkrát ročně na společných velitelskoštábních cvičeních, cvičeních s vojsky a vzájemně jsme se i navštěvovali. Mnohdy byly tyto vztahy umocněny i tím, že jsme byli spolužáky z vysokých vojenských škol, převážně ze SSSR, ale vyměňovali jsme si vzájemně i své důstojníky ke studiu s NLA NDR i s Poláky. Západní vojenský okruh měl patronátní vztahy se Slezským vojenským okruhem, takže docházelo i k vzájemným návštěvám. Východní vojenský okruh více spolupracoval s Maďarskou lidovou armádou. Druhy vojsk se kromě toho setkávaly při cvičeních na polygonech. Takovým byl například Dunaj, kde se každoročně prováděl výcvik ve stavbě mostů a pontonových přeprav. S veliteli SSkSV jsme se vzájemně navštěvovali při příležitosti státních svátků i slavnostních přísah.

Vytvoření velitelství na Západním směru v polské Legnici, v jehož čele byl i vzpomínaný maršál Ogarkov, neznamenal žádné podstatné změny v mírovém životě. Měli jsme připravenou pouze asi třicetičlennou skupinu našich generálů a důstojníků pod velením prvního náměstka ministra národní obrany, která se zúčastňovala některých větších operačněstrategických štábních cvičení.

V souvislosti s politickými událostmi v Polsku v roce 1981 se konalo cvičení dvou divizí ČSLA na našem území. Domnívám se, že výsledky vstupu pěti států Varšavské smlouvy do ČSSR v srpnu

1968 byly pro politické představitele natolik poučné, že by nezapomeli chyby, kterých se tehdy dopustili. Proto se svými názory přikláním spíše k postojům současných polských historiků, že se nepřipravovala bezprostřední intervence do Polska. Připouštím ale možnost, že soustředěním vojsk na vlastním území v sousedství s Polskem se mohly vytvořit poněkud příznivější podmínky pro řešení situace samotnými polskými politiky.

V únoru 1987 se opravdu uskutečnilo v severozápadních Čechách dvoustranné divizní taktické cvičení za účasti pozorovatelů NATO i VS. Smysl tohoto cvičení byl naprosto jasný... V souladu se Stockholmskou smlouvou jsme byli první v Evropě, kteří na cvičení, jež svými počty přesahovalo stanovené limity osob a hlavních druhů bojové techniky, pozvali pozorovatele ze všech zemí, které o to projeví zájem. Cvičení bylo předem plánované a uskutečnilo by se i v případě, že by se pozorovatelé nedostavili. Řídícím cvičení jsem byl já jako tehdejší velitel ZVO. Jejich účast se tedy nikterak neodrážela v jeho přípravě. Předtím, v roce 1986, se zúčastnili vojenští a letečtí představitelé z Prahy některých epizod vševojskového taktického cvičení Družba-86. Ve dnech 6.–10. června 1988 se konalo opět pro pozorovatele NATO i VS cvičení ŠUMAVA.

Rozpuštění Varšavské smlouvy jsme očekávali asi v polovině devadesátých let, ovšem se současným rozpuštěním NATO. Tomu mělo předcházet vytvoření nových bezpečnostních struktur v Evropě. Hlavním důvodem rozpuštění pouze Varšavské smlouvy byl benevolentní přístup a bezradnost Gorbačova po jednání na Maltě.

Mechanismus vztahů mezi armádním velením a 13. oddělením ÚV KSČ byl docela jednoduchý. Vedoucí oddělení nebo jeho zástupce se zúčastňovali zasedání kolegia ministra národní obrany. Na jeho jednání dostávali písemné materiály s předstihem, jakož i všichni ostatní členové kolegia. Vedoucí 13. oddělení byl zván i na schůzky s hlavním velitelem SOS VS, pokud k nám přijel. Zpravidla splnil pouze formální povinnost a vítal jej společně s generalitou na letišti. Ve funkci náčelníka generálního štábu jsem byl zván 1x za dva roky na vyhlášení komplexního hodnocení, které ministr učinil v přítomnosti vedoucího oddělení a náčelníka Hlavní politické správy (HPS). Při nepřítomnosti ministra, když jsem byl pověřen jeho zastupováním, jsem obvykle navštívil vedoucího oddělení, požadoval-li nějaké vysvět-

lení. To bylo asi 1–2x v roce. Nevzpomínám si, že by poslední dva vedoucí, Vladimír Blechta a Rudolf Hegenbart, nějakým způsobem komplikovali práci MNO. V. Blechta se pravidelněji zúčastňoval jednání kolegia MNO, Rudolf Hegenbart nepřijížděl téměř vůbec a vysílal pouze zástupce. Samozřejmě, že nemohli mít takové znalosti o armádě, jako jsme měli my, generálové z velení. Když bylo potřebné, s problematikou jsme je podrobněji seznámili. Náčelník Hlavní politické správy udržoval bezesporu těsnější kontakt s vedoucím oddělení. Přesnější informace, jak součinnost udržoval poslední náčelník HPS generál Jaroslav Klícha, neznám, protože jsem to ke své funkci nepotřeboval.

Složení Rady obrany státu (ROS) bylo takové, že předsedou byl generální tajemník ÚV KSČ, členy byli předseda federální vlády, některý z místopředsedů, ministr zahraničí, vnitra, národní obrany, financí, předseda Státní plánovací komise, ministr zahraničního obchodu a podle potřeby i další. Předsedu ROS ustanovoval do funkce prezident republiky, který se mohl kdykoliv jednání zúčastnit. Sekretářem ROS byl náčelník generálního štábu bez hlasovacího práva, sekretariát tvořil generální štáb ČSLA. V míru vedla agendu malá, asi pětičlenná skupina důstojníků operační správy generálního štábu. Složitější by bylo pracovat v plném rozsahu v krizové situaci, kdy by musela být sekretariátem koordinována činnost všech ministerstev i s Radou obrany ČSR i SSR.

Snad naposledy ještě jednou zopakuji, že ČSLA neprováděla nikdy žádný systematický výcvik k potlačování pouličních demonstrací a neexistovala nikde ani žádná výcviková základna k takovým nácvikům. Pravdou zůstává, že armáda vycvičená k vedení bojové činnosti za války je schopna stejně úspěšně po krátké instruktáži zachraňovat osoby i majetek při povodních, jiných živelních pohromách a některé útvary zvláštního určení (výsadkáři z Prostějova, průzkumné prapory všech divizí, průzkumné roty u vševojskových útvarů) by v případě potřeby zvládli i složitější úkoly. Historicky je dnes již zcela prokazatelné, že ČSLA nezasáhla proti demonstrujícím v listopadu 1989. Když tento fakt někdo nechce stále pochopit, protože se mu nehodí, že to bylo především zásluhou uvážlivého přístupu politického vedení státu a velení ČSLA, pak ať si své názory ponechá třeba do smrti.